

on příliš jesuitou, než aby pochopil, že možno až na smrt věřit v Boha, milovat ho a snažit se jít dle jeho poznání vůle, a při tom v Marii nespátovat víc než vzor matky a ženy. To my děláme. Nevím, zda někde snižujeme kult mariánský pod kult Husův. Do učení jsme zatím nepojali nic o Marii, ale ve zmíněném spisku ČČS na str. 52 br. Farský několika srdečnými slovy určuje náš vztah k úctě mariánské. V liturgii též nám vytýká nejasnost; jenže právě jeho výklad na str. 338 a 339 mi zůstal nejasným.

Svátoštní, jak již řečeno, se zatím nechce zabývat. Proč? Škoda!

Že ČČS převzala na sebe velkou odpovědnost, chápeme. Ale to byla povinnost naše. Špaldák nemůže se zbavit dojmu, že „vůdcové církve čsl. . . v své horlivosti neuvážili dosti, jaký úkol na sebe berou“ (339). I ano, uvažovali, vím to i podle sebe, ale důvěra v pomoc Boží je silná, že se odvážili dát popud a učinit začátek v pokračování reformace neb aspoň v přípravě k pokračování reformace církevní pro dobu novou, té reformace, kterou u nás vyvolal M. Jan a jež měla své pokračování v Německu, u nás však její vývin byl přerušen a musí být obnoven, poněvadž reformace nikdy nebude hotova.

Tu práci a námahu nedovedou ti pochopit, kdož nás nebyli a nejsou snad ani dnes daleko, ale kdo v pohodlí dívají se na nás a zmohou se jen na naši kritiku. Ale i ta kritika je nám dobrá. Jednak šíří známosti o nás a nás pudí, abychom pracovali co nejlíp a co nejlépe. Jsme za ni vděční.

I tak působí Bůh v nás.

M. Z.?

JESUITÉ VE ŠPANĚLSKU A V ČECHÁCH.

Veliký rozruch způsobilo nejen ve Španělsku, nýbrž i v jiných státech, rozpuštění jezuitského řádu ve Španělsku, zabavení veškerého jeho majetku a vydání úředního zákazu, dle něhož není dovoleno členům Tovaryšstva Ježíšova žít ve Španělsku ani společně ani jednotlivě.

Jezuitský řád hrál ve Španělsku vždy významnou roli a není to po prvé, kdy státní moc dostala se s tímto řádem do konfliktu. Španělská vláda však nyní velice přísně proti němu vystoupila. Je to zjev pozoruhodný již proto, že jezuitský řád vznikl na půdě španělské, docílil tam neobyčejného rozvoje a nabyl veliké moci a často i rozhodujícího vlivu na řízení španělské politiky.

Jezuitský řád založil Ignác z Loyoly. Řád jezuitský byl potvrzen papežem Pavlem III. bulou „Regiminis militantis ecclesiae“ r. 1540. Řeholní pravidla byla teprve po smrti Ignácově r. 1558 přijata a od papeže Pavla IV. potvrzena. Tato řeholní pravidla pokládala za nejvyšší účel „zdokonalování sebe a bližních k větší chvále boží“.

Jesuité nebyli v mnohých věcech vázáni jako jiní řeholníci. Jejich oděv jest obyčejný oděv světských kněží španělských, avšak smějí jej podle zvyku krajín změnit, na př. v Číně nosili oděv jako mandarinové a v Indii jako bonzové. V zemích pak, kde se katoličtí kněží netrpěli, směli se přestrojit za služebníky, kupce, lékaře atd. Také nejsou vázáni na společné zpívání církevních hodinek, ani na jistý kraj nebo dům.

K obyčejným třem slibům klášterním přidávají čtvrtý, že papeže vždy a ve všem poslechnou. Ani jednotlivci, ani celá řehole, ani jejich sídla a chrámy nemají mít žádného jmění nemovitého, leč co se jim dá a odkáže. Jenom koleje mají jmění, kteréž jest od jezuitů spravováno. Co do poslušnosti má se každý člen ve všem podrobiti vůli svého představeného a má sebou tak vlásti „jako by mrtvola byl“. Členové mají aspoň jednou do roka svým představeným svědomí otvírat, bez dovolení jejich od nikoho žádné milosti nežádati, leč by se jim to přikázalo. Mimo to má každý člen tova-

ryšstvo milovati, přízné lidí, zvláště mocných, vyhledávati, ale žádné zemi a národnosti nad jiné nepřáti.

Členové Tovaryšstva Ježíšova jsou podle učiněných slibů a závazků roztrženi na novice, scholastiky, koadjutory a profesy. Po odbytém noviciátu složí nováčkové soukromě jednoduchý slib čistoty, poslušnosti a chudoby a vstupují v třídu druhou jako scholastici approbati, t. j. řádní žáci. Tito studují na některé koleji dvě léta vědy humanitní, pak tři léta vědy filosofické, logiku, morálku, metafysiku, jakož i matematiku. Na konci roku konají pak přísnou zkoušku. Pak slouží sami v koleji 5—6 let jako učitelé, takže v stáří 28—30 let přicházejí teprve na studia theologická, kteráž trvají 4—6 let, po nichž teprve bývají vysvěceni na kněze. Přečkáve pak ještě jeden rok noviciátu a o jmění svém časném učinivše pořízení, stávají se skutečnými údy tovaryšstva a jsou podle způsobilosti své buď coadjutores formati čili pomocníci řádní, anebo profesové.

Koadjutory (e societate Jesu) stanou se duchovní takoví, kteří nemají dostatečných schopností a vědomostí, aby mohli býti přijati do vyšší třídy profesů, i skládají do rukou provinciála jednoduché sliby klášterní. Též světší členové řádu, kteří odbyvše dvouletý noviciát 10 let věrně sloužili, stávají se koadjutory a takovým svěřují se úřady kuchařů, sklepníků, zahradníků atd. Za profesy (societatis Jesu) přijímají se kněží výtečných darů a vědomostí, a ti se zavazují zvláštními slavnými sliby, a sice buď jenom třemi, anebo, vynikají-li nad jiné nadáním a schopnostmi, i čtvrtým ještě, t. j. neomezenou poslušností papeže. Tito profesové čtyř slibů tvoří vlastní, užší společnost, a jest jich vždy jenom ve skrovném počtu. Každý člen, prokáže-li se nehodným nebo nezpůsobilým, může býti propuštěn, též i profesové, tito však jen z příčin nejvážnějších a s povolením papežovým.

Nejvyšší hlavou řádu jest generál, stálým sídlem v Římě.

Do Španěl byli nejprve uvedeni r. 1544, nejvíce je ale rozšířil velmož a generál František Borgia. Filip II. sám jim nepřál; výtečný theolog dominikán Melchior Canus byl jejich nesmířitelným nepřitelem, arcibiskup toledský Saliceo vydal interdikt na jejich kolejí v Alcalá. Za Filipových neschopných nástupců požívali jesuité vážnosti a byli i královskými zpovědníky. Jesuita Nithard byl r. 1665—1669 ministrem. Tutěž moc zachovali si jesuité i za nové dynastie Bourbonů až do Karla III.

Do zemí českých uvedl jesuity Ferdinand I. Bylo to mezi 18.—21. dubnem r. 1556, kdy 12 jesuitů jako 12 nových apoštolů do Prahy zavítalo. Usadili se v klášteře „Na ostrově“. Tak se jmenovala ona část města, kde stojí nyníjší Klementinum, kdež téměř rozbořen a napolo opuštěn od svých obyvatelů nacházel se klášter dominikánů. Tam se usadili a odtud počali hospodařiti první jesuité v Čechách. Katoličtí stavové naléhali na krále Ferdinanda I., aby v Čechách jesuity usadil, ježto tu od pradávna kacířstvo bují a proto jich tu nejvíce jest zapotřebí. Této nabídce vyhověl král milerád a živil jesuity důchody královské komory a později odkázal jim část důchodů panství, jež někdy v Lužici přináležely klášteři Ojbinskému a Dobroluckému. Úmysl krále směřoval k tomu, aby s přívolením papeže a generála jesuitů zřídila se v Praze nová katolická universita, naproti universitě podobojí v Karolinu, která se zúčastňovala téměř všech bouří politických.

Jesuité důchody klášterů lužických, a to předně Ojbinského, měšťanům žitavským propachtovali a odbírali od nich 1400 tolarů ročně. Tak započal řád jesuitský v Čechách a již v létě r. 1556 chopil se vyučování. Klášter Dobrolucký vynášel jim ročně jen 450 zlatých, které však museli vynaložiti na vydržování semináře chudých studentů. Zaručil jim to císař listem základním r. 1562, jenž potvrzen byl později r. 1567 Maxmilianem II. a r. 1581 Rudolfem II. Byli podporováni hned od počátku nejen od dvora královského, nýbrž i od katolické šlechty, takže mohli brzo skoupiti všechny domy měšťanské, které stály na „Ostrově“. Vypravuje se, že jich bylo 32. Na jejich místě postavili ohromnou budovu „Kolej klementinskou“, která se proto tak jmenuje, že klášter, v němž se byli uhostili, byl zasvěcen sv. Klementu.

Finančně se jim dařilo tak dobře, že tamtéž mimo kostel klementinský postavili mezi r. 1578—1582 i veliký kostel sv. Salvátora a v letech 1600 až 1602 i kostel vlašský. Jest to trojice kostelů, jakou těžko bychom někde jinde našli. Později byly tyto kostely přestavěny v nynější podobu. Milióny, jež takové stavby vyžadovaly, sehnali z veliké části od cizinců, hlavně Vlachů, neboť cizinci vycítili ihned, že řád jezuitský jest povolán do Čech, aby nejen hájil a upevnil katolictví v Čechách, nýbrž aby se stal beranem proti českému národu. I bylo jezuitům ještě dosti peněz, aby se mohli jako majitelé statků usaditi na venkově. Tak si na příklad již r. 1570 zakoupili hospodářství v Nebušicích, r. 1572 v Kopanině u Prahy, cíťice dobře, že přísným hospodařením netoliko důchody vzrůstají, nýbrž i neodvislost od vlády a svůj vliv na venkovský lid si zabezpečují.

Avšak nebylo ani třeba, aby jezuité si zakupovali statky, našlo se dobrodinců dosti, kteří jim je darovali. Maria Manriquez de Lara, provd. Pernsteinská, darovala jim r. 1600 krásnou zahradu na Malé straně a r. 1606 Maria z Martiniců mlyn v Čelákovicích. Neví se, proč důchody kláštera Dobroluckého nebyly jezuitům trvale vypláceny, než místo oněch ročních 450 zlatých povolil jim císař Rudolf 15.000 tolarů, začež si roku 1606 ihned statek Bernatice na Eoles'avsku zakoupili.

Na Moravě jim darovala r. 1635 Kateřina Zoubková ze Zdětína svá panství Zdounky a Habrovany s vesnicemi. Od císaře Ferdinanda II., jakož i od šlechticů moravských, obdrželi hojná panství, povstalcům a kacířům vzata.

Z těch a takových začátků rozšiřovala a upevňovala se moc jezuitů nejen jako kněží a učitelů, ale i jako velkostatkářů, a není tudíž divu, když pak v XVII. a XVIII. století shledáváme i v nejvzdálenějších městech a vesnicích českomoravských nádherné jejich budovy.

Co do vyučování byla kolej klementinská matkou všech pozdějších. Patřila s počátku k provincii německé, již vládnul provinciál Canisius sám, který byl osobně přivedl do Prahy oněch 12 apoštolů, vesměs cizinců, do kláštera klementinského na „Ostrově“. Avšak když se byl řád nad očekávání mocně po Rakousku hned v prvních letech rozšířil, zřídila se zvláštní provincie rakouská, v níž byly hlavní tři koleje, totiž vídeňská, pražská a trnavská, jejichž hlavou byla Vídeň s obzvláštním provinciálem Každá z nich rodila jako úrodná matka mladší koleje. Tak založila pražská kolej již r. 1566, tudíž za 10 let po svém vlastním založení, kolej olomouckou na Moravě, a v Čechách samých kolej jindřichohradeckou, kladskou, krumlovskou a chomutovskou a to v prvních 50 letech svého trvání.

Se strany katolické církve se vypravuje, že jezuité přinášeli do země naší knihy vlašské, španělské, francouzské a j., jež někdy i mezi vzácností se pokládají. Ale získání těchto knih nikdy nevyváží ztráty našich vzácných knih, které působením jezuitů byly u nás zničeny. Byly to hlavně knihy a rukopisy české podezřelého nebo zřejmě nekatolického obsahu, jež jezuité buď částečně nebo zcela zničili. Nejsmutnější slávu získal si v tom ohledu jezuita Koniáš.

Ve vyučování hleděli jezuité u svých žáků vzbuditi činnost paměti a zbožné obrazivosti, dbali méně na rozvoj rozumu, ač sami se vyznamenávali chytrým uzavíráním a prováděním svých úmyslů. Školní vyučování u lidu nahrazovali jezuité hlavně kázáním a zpovědí. Nekatolíky pokládali v mnohem ohledu za horší než pohany a proto hleděli po Čechách a Moravě lid slavnými misiemi v lůno církve římsko-katolické přivéstí.

To bylo cílem jezuitů, v zemích českých vyhlediti nekatolíky. Tuto akci k vyhlazení nekatolíků v Čechách začali za Ferdinanda II. Bitva bělohorská, již vedli jezuité proti Čechům a Moravanům, byla jimi vítězoslavně dokonána za velikého utrpení národa. Za Ferdinanda II. a později vystupovali jezuité jen proti jednotlivcům, kteří se vzpírali přijati víru katolickou a kteří jako poklad skryvali knihy nekatolické. Tím způsobem jezuita Koniáš zamezil hraběti Šporkovi zvláštní tiskárnu na jeho statku kukském oúže

Dvora Králové a dokázal, že mu byla jeho rozsáhlá knihovna odvezena do Vídně k prohlédnutí, což způsobilo mnoho rozhořčení nejen mezi šlechtou, ale i v českém národě.

Jesuité s velikou horlivostí vyhledávali české knihy a urputně je ničili. Tak ztratili veškeré knihy české, tištěné od r. 1414 do 1621, kdežto tisk vynalezen teprve v polovici XV. století (okolo roku 1440), což sameho Dobrovského, bývalého jesuitu, k úsměšku pohnulo. Někdy se stávali svou přemrštěnou horlivostí i směšnými. Tak pátral jednou Koniáš tak dotíravě po kacířských knihách, až ho jeden sedlák v Čechách zavřel na tři dni do špinavého chlívků.

Jesuité působili hlavně na obrazivost lidu a pěstovali především úctu k zázračným obrazům, a to předně obrazům Panny Marie, a vši silou podporovali pouti. Zavedli na př. do Prahy svatojanskou pout a úctu Jana Nepomuckého vši snahou rozšiřovali, aby tak úplně zahladili památku Mistra Jana Husa. I pozdravení v Čechách, na Moravě a na Slovensku dodnes obvyklé: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus“, je též pozůstatek jejich působení, jelikož se tímto pozdravem rozeznávali příslušníci církve římskokatolické od příslušníků církve podoboji.

Z malého seménka vyrůstal strom moci jesuitů v Čechách a na Moravě až k počátku války třicetileté, t. j. až do roku 1618. V tom roce dosáhla moc strany podoboji nejvyššího svého stupně, a seznavši v jesuitech největšího a nejnebezpečnějšího nepřítele svého, vypověděla dne 2. června jesuity ze země. A totéž se stalo i na Moravě r. 1619, kdež v květnu jesuité z Brna a Olomouce byli takřka vyhozeni. Patent (6. května) praví, „aby se z Moravy klidili a krásnou vlast opustili, nikdy více se nevracejice“. Kdo by neposlechl, buďž smrtí trestán.

Krátká byla však doba jejich vyhranství, neboť po bitvě na Bílé hoře (1620) klesla zcela moc strany podoboji, a r. 1621 viděla Praha, viděla Čechy opět vítězně se vraceti jesuity. Téhož roku již v březnu vrátili se i na Moravu. Tím rokem počíná druhá perioda jich působení a rozeznává se od první tím, že přišli rázem k moci, kdežto v první periodě jen poznenáhlu rostla jejich moc. Avšak i tato druhá perioda má v sobě trojí rozdíl V první době je moc jesuitů neomezená a zasahuje od r. 1621—1653. Druhá doba zahrnuje v sobě zeslábnutí jejich moci a jejich zkázu vnitřní. Tato druhá doba trvala od r. 1653—1773. Třetí doba konečně jest doba exjesuitů a novojesuitů a počíná od veřejného zrušení řádu u nás.

Řád jesuitský rozšířil se i do jiných zemí, do Francie, Portugalska a konečně se pevně usadil ve své mateřské zemi Španělsku. Skoro všude hleděli mfi i vliv politický a tak často dostali se do sporu se státní mocí. Tak v Portugalsku vystoupil proti jesuitům ministr Pombal a dosáhl toho, že byli jesuité z Portugalska r. 1759 vypovězeni a majetek jejich zabaven. Roku 1764 byli vypovězeni z Francie. I ve Španělsku povstali proti jesuitům král Karel III. a vydal r. 1767 pragmatickou sankci, dle níž řád jesuitský v celé zemi zrušil, příčiny ale „v svém královském srdci zatajiti ráčil“. Všichni jesuité byli podle tajných nařízení náhle zatčeni a v počtu 6000 osob do papežského státu převezeni, jejich majetek byl pak ve Španělsku zabaven. Papež Klement XIV. konečně dne 21. července 1773 brevem „Dominus ac Redemptor noster“ řád jesuitský zrušil.

Řád jesuitský byl však za papeže Pia VII. r. 1814 bullou „Solicitudo omnium ecclesiarum“ obnoven a všechna práva a privilegia řádu navráćena. Roku následujícího 1815 obdrželi ve Španělich od Ferdinanda VII. všechny statky ještě neprodané a řád jesuitský obnoven. A udržel se tam až do doby nynějšího svého vypuzení. Roku 1909 měly katolické řády ve Španělsku celkem 3253 odboček s více než 50.000 členů. Řád jesuitský byl jeden z nejmocnějších. Silný odpor proti jesuitům byl vyvolán ve Španělsku popravou Ferrerovou, kdy klerikální vláda musela odstoupiti a učiniti místo vládě liberální. Jesuité ve Španělsku udrželi si svou moc a svůj vliv až do pádu monarchie. Nová ústava a nový režim vystoupil proti nim právě tak, jak se již v dějinách Španělska opakovalo